

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת שמות שנכתבו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 218

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו (פרק א' פסוק א')

כתב הבעל הטורים שזה ר"ת ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם (ברכות ח:):

שם: מה הטעם שכתוב ואלה בתוספת האות ו'?

וביאר האור החיים שבא ללמוד עליהם כי כולם צדיקים כאבותיהם ואלה מוסיף על הראשונים מה ראשונים להם אברהם יצחק יעקב צדיקים עליונים כמעשה אבות עשו הבנים.

ועוד ביאר שירצה על דרך אומרם חז"ל (תנחומא שמות ד') כי כל זמן הגלות התחיל מימי אברהם משנולד יצחק והוא אומר ואלה וכו' הבאים מצרימה מוסיף על הראשונים לומר לך שגם הראשונים בגלות היו ואלה עמהם.

ועוד ביאר מה הראשונים ידעו והכירו בגלות וקבלו עליהם ועל זרעם כמו כן אלה, והוא שאמור ואלה מוסיף על הראשונים ולדרך זה הרוחנו טעם נכון לדעת לאיזה ענין חזר הכתוב ומנאם אחר שכבר מנאם בפרשת ויגש בירידתם למצרים, ורש"י פירש שבא להודיע חבתם וחזר ומנאם במותם, ואין דבר זה מספיק אלא לדרשה ולא לפשטן של דברים.

ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים (פרק א' פסוק ה')

צריך לדעת למה אמר ויהי והרי זה לשון צער, ואם על הגלות אין זה מקום הדבר? גם צריך לדעת אומרם כל? ולמה הוצרך לחזור ולהודיע מנין יוצאי ירך יעקב וכבר השמיענו וידענו? עוד מה הודעה זו כדבר חדש ויוסף היה במצרים?

וביאר האור החיים שיכון הכתוב לומר על דרך אומרם חז"ל (סוטה ל"ו) שעתידי היה יוסף להעמיד י"ב שבטים ומי סבב שלא העמיד אלא ב' הוא פגע רע שפגעתו אשת פוטיפר ויפוזו זרועי ידיו ואם כן למדת שזולת זה היה יוסף מעמיד י"ב שבטים, והוא אומר ויהי לשון צער שמצטערת התורה על שלא היו בין הכל אלא שבעים נפש, והוא אומר כל נפש, ונתן הטעם לדבר שלא היו אלא ע' ואמר ויוסף וגו' היה ודין גרמא שלא היו, יוצאי ירך יעקב אלא ע' נפש שזולת זה אם לא ירד יוסף למצרים היה יוסף מעמיד י"ב שבטים והיו בני יעקב שמונים ענפים, ובזה נתיישבו כל הדקדוקים יחד.

וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם, ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (פרק א' פסוקים ו'-ח')

למה חזר פעמים להודיע מיתת יוסף וכבר השמיענו (סוף פרשת ויחי) וימת יוסף בן מאה ועשר שנים? ועוד צריך לדעת כונת הודעת הכתוב שמתו האחים וכל הדור ההוא? עוד מה קשר יש בין מיתת האחים והדור לאומרו ובני ישראל פרו וכו'? והנה המגיד של מהרי"ק הגיד לו טעם סמיכות זה והוא דרך סוד. עוד צריך לדעת טעם אומרם כסדר זה ובני ישראל פרו וכו' שאם בא להודיענו פריית ורביית בני ישראל היה לו לומר כסדר זה ויפרו וישרצו וגו' בני ישראל?

וביאר האור החיים שאכן ב' כתובים הבאים כאחת להודיע השתלשלות התחלת השעבוד וסיבותיו, והם במספר ד', הא' מיתת יוסף שאם היה יוסף קיים יספיק שלא ימשלו בהם המצריים הא למדת שכל זמן שיוסף קיים היו ישראל בארץ מצרים שקטים ומעונגים. ב' מיתת האחים שכל זמן שאחד מן האחים קיים היו המצריים מכבדים אותן וכמו שפירשו חז"ל (סוטה י"ג). בפסוק (בראשית נ יד) וישב יוסף וכו' וכל אחיו וכו' אחר קברו את אביו יעוין שם דבריהם. ג' מיתת כל הדור פירוש כל הע' נפש שכולן היו חשובין בעיניהם ובאמצעותם לא היה להם פנים להשתעבד

בהם, או לצד שהיו בני דעה ואין מציאות למצריים להתחכם חכמתם שמתחיל בפה רך כי היו בני הדור ההוא חכמים ויכירו החכמה ולא יקבלו עשות להם דבר בשום אופן, ד' ובני ישראל וכו' כי אם לא היתה ההרגשה הגדולה שפרו וישרצו וכו' במאוד וכו' ותמלא הארץ וכו' לא היו נותנים לב לבקש תחבולות אלא ההרגש הגדול הוא הסובב באמצעות העדר המונע שהוא יוסף ואחיו וכל הדור, ובזה נתיישב אומרם ובני ישראל ולא אמר ויפרו וכו' כי לא בא להודיע ענין הרבוי אלא להודיע כי הוא זה סובב הגלות, וזולת אחת מכל דברים הסדורים לא היה השעבוד ולמאן דאמר (סוטה י"א). חדש שנתחדשו גזרותיו הסיבות הקודמות הם סבוהו לחדש דעתו משונה מקדם והבן, והנה לפי פשטן של דברים יגיד כי כל עוד שהיה אחד מהדור ההוא קיים היה מונע השעבוד, וקשה אם כן לא היה לו לומר הכתוב אלא וימת כל הדור ההוא שאפילו כל ימי א' מהדור לא היה שעבוד ולא היה צריך לומר לא מיתת יוסף ולא מיתת אחיו דקל וחומר שלא יהיה השיעבוד בימיהם, ואפילו לדבריהם חז"ל (סדר עולם רבה פ"ג) שאמרו כל זמן שאחד מהשבטים קיים לא היה השעבוד קשה למה הוצרך להזכיר מיתת יוסף דקל וחומר הוא מהאחים, ואולי כי יכוין הכתוב לומר כי היו הדרגות בדבר כי במיתת יוסף ירדו מגדולתם שהיו מעולים יותר ממצריים ונעשו שוים להם, ובמיתת האחים ירדו למטה ממדרגתם שהיו בעיניהם נבזים אבל לא היו משתעבדים בהם, ובמיתת כל הדור התחילו להשתעבד באמצעות קנאתם אשר ראו הפלגת ריבויים של ישראל שנתמלאת ארץ מצרים בהם.

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (פרק א' פסוק ח')

כתוב ברש"י ד"ה "ויקם מלך חדש" רב ושמואל חד אמר חדש ממש. וחד אמר, שנתחדשו גזרותיו. הרי עד כה לא היתה עליהם שום גזירה וממילא כל גזירה שגזרו עליהם היתה גזירה חדשה? וביאר המדרש (פ"ה) שכן עשו להם לישראל שכל מה שעשו הלבנים ביום הראשון שמו עליו לגזירה שיעשו כנגדן בכל יום ויום מחדש והנה בודאי ביום הראשון עשו ישראל את מלאכתם בהתלהבות וחשק רב כי פרעה היה עמהם בשעת מלאכה וזהו שאומר רש"י שנתחדשו גזירותיו שהגזירה היתה שכל יום תהיה העבודה כחדשה באותה הזריזות ובאותו הספק כפי שהיה בהתחלה.

שם:

כתוב ברש"י ד"ה "אשר לא ידע" עשה עצמו כאלו לא ידע.

וכי אם לא היה עושה עצמו כמי שאינו מכיר את יוסף האם לא היה יכול להרע לישראל ולשם מה היה עליו להתנהג כמי שאינו מכירו?

וביאר הגרי"ז שיוסף תיקן תקנות וחוקים שהיו לטובת בני ישראל "אשר לא ידע את יוסף" היינו שפרעה התעלם מחוקי יוסף וזה כיון רש"י שהתנהג ולא הכיר בחוקי יוסף ואכן בתרגום אונקלוס תרגם אשר לא ידע את יוסף דלא מקים גזירת יוסף והיינו שעתה עבר פרעה על החוקים האלה.

הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ (פרק א' פסוק י')

כתוב ברש"י ד"ה "נתחכמה לו" ורבותינו דרשו נתחכם למושיען של ישראל לדונם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא אבל הוא מביא על אומה אחת.

מדוע חשיב טביעת המצרים בים סוף למבול?

וביאר בספר טעמא דקרא שבאמת כשנהפך הים ליבשה נהיה מציאות של יבשה ממש וכשבאו המצרים לתוכו והמים חזרו ושטפום היה זה כמו מבול על היבשה וכן מדוייק בקרא בתהילים (סו ו) הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל ורישא דקרא קאי אקריעת ים סוף ובזה כתוב הפך הים ליבשה דהיינו שנהיה כמו יבשה ממש וסיפא דקרא קאי אירדן שעברו בזמן יהושע וזהו שכתוב בנהר דהיינו נהר הירדן ובזה לא כתוב שנהפך ליבשה והיינו דשם לא היה חשוב למציאות של

יבשה ורק נבקע ועברוהו ברגל מה שכתוב בקריאת ים סוף היה נחשב כמציאות של יבשה ממש.

שם:

מפני מה הוצרך פרעה להתחכם לעם ישראל ולבוא עליהם בערמה והלא לא היה מונע בעדו מלהרוג ולהשמיד ולאבד שכן כל המיצר לישראל נעשה ראש?

וביאר בספר נחל אליהו שכל מציאות זו שבה נתון יעקב למשיסה ולביזה ואין פוצה פה ומצפצף אינה אלא לאחר מתן תורה שכן אמרו חז"ל (שבת פט.) כי נקרא אותו הר בשם סיני על שממנו ירדה שנאה לעולם וממנו התחילה שנאת עולם לעם עולם ולא כן לפני מתן תורה אז היה עם ישראל עם ככל העמים ולא היתה נגדו שנאה כלשהי ומשום כך לא יכל פרעה להתנכל לעם ישראל סתם כך ללא שום סיבה כי בזה היה מעורר עליו את זעמו של ההמון ומשם כך הוצרך לבוא בערמה דוקא.

ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה (א' ט"ו)

צריך לדעת מה אמר להם באמירה זו?

וביאר האור החיים כי האמירה היא שקרא ואמר העבריות אשר שם האחת וכו' כי להיות שבאו לפניו הרבה ולא היה מכיר אלו המילדות לזה קרא בשמותם ליחד להם הדיבור לצד שהיו גדולות של כל המילדות ורצה להטיל הדבר עליהן כי כן דרך השררה. עוד ירצה שהוא עשה אותן גדולות ושרות בקריאה זו על כל המילדות ואשר על כן פרט את שמותן, ולזה חזר לומר פעם אחרת ויאמר בילדכן פירוש שהציווי לא לשתייהן לבד אלא לכל המילדות אלא שאלו יהיו עליהם שרות, עוד ירמוז הכתוב לשון גדולה ורוממות על דרך (דברים כ"ו) את ה' האמרת וה' האמירך והכונה בזה להגיד שבאמצעות ענין זה גרם להם פרעה מעלה והתרוממות לב' המילדות ועלו במעלה כאמור בסמוך (פסיק כ') וייטב אלקים וכו' ויעש להם בתים בתי כהונה בתי לוייה בתי מלכות בתי נביאות.

ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה, ויאמר בילדכן

את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא וחיה (א' ט"ו-ט"ז)

למה כתוב פעמים ויאמר?

וביאר רבינו בחיי מפני אריכות הלשון או יהיה ויאמר האחד ספור הענין למילדות השני אזהרה וצווי להן שיעשו כן ומלת האבנים יש להבין בו ה"א בנים ומזה דרשו חז"ל ששה בכרס אחד.

ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אתו ואם בת הוא וחיה

(פרק א' פסוק ט"ז)

צריך לדעת לאיזה ענין ראה זו ולא היה לו לומר אלא אם בן, ומה גם לדברי רבותינו ז"ל (סוטה יא): שאמרו סימן מסר להם בן פניו למטה בת פניה למעלה לא ידעתי למה הוצרך לסימנים אלו? עוד צריך לדעת טעמו למה לא גזר על הכל ואין להאמין עליו כי במדת רחמים נהג לשום להם שארית בארץ כי שורשו שורש אכזרי הוא? עוד קשה אומרו והמתן אותו בתוספת האות ו' מבלי מעשה קודם לדבר? עוד למה הוצרך לומר ואם בת היא וחיה כיון שפרעה לא גזר אלא על הזכרים פשיטא שלא יבקשו המילדות לעקור את הכל?

וביאר האור החיים שאכן רשע זה נתחכם כדי שתעלה בידו העצה, כי מי זאת האשה אשר תזמין עצמה למילדת להרוג בניה, ולזה נתחכם ואמר להן שיתנהגו בסדר זה ויעשו בהעלם דבר ולא ירגישו היולדות על זה הדרך, כי קודם שיוודע הנולד מה הוא אם בן אם בת יראו המילדות על האבנים אם בן הוא ימיתוהו ויאמרו נולד מת ולא יניחו עד שיצא ועו' (צועק סוטה י"ב) אלא שיראו על האבנים קודם שיצא לעולם אם בן הוא, ומנין ידעו לזה אמרו חז"ל סימן מסר להם, ולזה אמר והמתן בתוספת האות ו' כי מצוה ראשונה צוה אותן להבחין לדעת אם בן הוא קודם שיצא לעולם ויתן קולו, והב' והמתן אותו בצאתו מבטן אמו, ואמרו ואם בת היא נתכוון גם כן בזה כדי שבאמצעות ענין זה לא ירגישו בדבר הנשים היולדות כשיראו שלפעמים ולדותיהן מתקיימין לא

יחדשו במילדות והם לא יבחינו כי הורגות הזכרים ולא הנקבות, ואולי שצוה עליהם לבל יודיעו הזכר אלא יאמרו שהנולד נולד מת שבאמצעות כן יסתר החשד, ובזה נתיישבו כל הדקדוקים. והנה עצה חכמה יעץ פרעה בדבר זה לבל יוכלו עלות מהארץ, והוא כי באמצעות שיהרגו כל זכר ויתרבו הנשים והן האשה טוב למיתב טן דו ויתחברו נשי ישראל עם המצריים ויתחננו בהם ומעתה אין מציאות לעלות מן הארץ כשהיו לעם אחד, גם יפגמו הנפשות הקדושות בערבוב הנפשות הטמאות והיו שם עד עולם ב"מ. ותמצא שאמרו חז"ל (ויק"ר פ. ל"ב) שלא נגאלו ישראל עד שהיו בהם ד' דברים וא' מהם ששמרו עצמם מן העריות, ועל זה מפורש בקבלה (שה"ש ד') גן נעול, ואם היו מתחננים עם המצריים לא היתה בר מינן תקומה לשונאיהם.

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (פרק ב' פסוק א')

לכאורה היה צריך לכתוב ויחזור? אריב"ז שעשה לה מעשה ליקוחין והושיבה באפריון ומרים ואהרן מרקדים לפניו (סוטה יב.), למה עשה כן לפני עיני פרעה ולנקר את עיניו שיבואו לחפש אחריו הרי מוטב היה שיעשה בצנעא ולא ידעו שהחזירה ולא יבואו לחפש אחריו? וביאר בספר טעמא דקרא שעשה כן כדי לפרסם לכל ישראל שהחזיר את אשתו ואין מתיירא מהגזרה כדי שכולן יחזירו את נשותיהן וכן משמע במכילתא דרשב"י.

ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו, ויאמר ה' אל משה שלח

ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו (פרק ד' פסוקים ג'-ד')

כתוב ברבינו בחיי ששנוי טבע שנהפך המטה לנחש היה בכח הפוך האותיות (הוי') וזה רמז בכתוב ארצה וישליכהו ארצה ויהי ובחזרת האותיות להויתן חזר הנחש למטה וזה שכתוב לקמן (פסוק ד') ויהי למטה בכפו וכבר ידעת כי עיקר השם המיוחד ג' אותיות כי ה' כפולה והבן זה.

ויחר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא

לקראתך וראך ושמח בלבו (פרק ד' פסוק י"ד)

לכאורה תיבת הלוי מיותר כי אם אהרן אח של משה בודאי שהוא לוי?

וביאר בספר טעמא דקרא שכיון שהוא לוי בודאי שיוודע לדבר שהרי הלויים בבית המקדש עבודתם הוא בדיבור כמו שכתוב בערכין (יא).

ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכרי ישראל (פרק ד' פסוק כ"ב)

מה הטעם שישראל נקראים בכור?

וביאר רבי אליהו דיסקין לפי שבכור נקרא מי שהופך את הבן אדם לאב, והנה בני ישראל הם עשו את הקב"ה לאביהם, וזה פסוק מפורש בתהלים (פרק פט פסוקים כז-כח) "הוא יקראני קלי אתה אבי וצור ישועתי אף אני בכור אתנהו".

העלון נתרם

להצלחת התורם ובני ביתו בכל מעשה ידיהם

ולרפו"ש הרב **יצחק יעקב בן שנדל יפה** בתושח"י

והרב **אברהם בן שרל-שרה** בתושח"י

והרב **חיים בן שרה** בתושח"י

והרב **צבי יהודה בן פסיה** בתושח"י

ולע"נ הרב **בנימין בן ר' שלמה זלמן אפרים** מצגר זצוק"ל נלב"ע ח' אב תשע"ט

וראיתו מרת **לאה בת ר' שאול** מצגר ע"ה נלב"ע כ"ד אדר א' תשע"ט (נפטרו ללא זרע)

ניתן לקבל את העלון במיל: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים **0534157546**

חדש: ניתן להוריד את העלון באתר דרשו, ביום חמישי. הדרכה: לדרשו ובוחרים הורדת עלונים לחפש עלון בשם פנינים נפלאים, (לעלון קוראים פניני הפרשה – פנינים נפלאים).